

1

Amaçlarımız

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

- XVI. yüzyıl Osmanlı padişahlarının kültür ve sanat hayatının gelişmesindeki yerini belirleyecek,
- XVI. yüzyıl Osmanlı kültür merkezlerini ve edebiyat muhitlerini tanıyacak,
- XVI. yüzyıl Osmanlı edebiyatında görülen eğilimler ve başlıca temsilcileri hakkında değerlendirmeler yapabileceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Adlî
- Selimî
- Muhibbî
- Muradî
- Edebî Muhitler
- Rumelili Şairler
- Nazire Geleneği
- Ümmî Şairler
- Hece Ölçüsü

İçindekiler

XVI. Yüzyılda Siyasal, Kültürel ve Edebî Hayat

GİRİŞ

Osmanlı Devleti, XVI. yüzyıla Fatih'in şehzadesi II. Bayezit'in yönetiminde girmiştir. Doğusunda Uzun Hasan'ın şahsında simgeleşen Akkoyunlu tehdidi, yerini Erdebil Tekkesi'nin şeyhi ve Safevi Devleti'nin kurucusu Şah İsmail'e bırakmıştır. Böylece yüzyıllarca süren Osmanlı-Safevi mücadelesi de başlamıştır. Timurluların önceki yüzyılda parlayan yıldızı, XVI. yüzyılda uzak ülkelere kaymış, Hindistan'da Babür Şah'ın temsil ettiği Türk-Hint İmparatorluğu kurulmuştur. Güneydoğu Avrupadan başlayarak bu çok geniş kültür coğrafyasında Türkçe, edebî dil olarak yaygın bir kullanım alanı kazanmış ve en parlak dönemini yaşamıştır.

OSMANLI PADİŞAHLARI VE ŞİİRLERİ

Osmanlı Devleti, XVI. yüzyılda birkaçı bütün Türk tarihi içinde çok güçlü devlet adamları olarak tanınan padişahların yönetiminde büyüme ve gelişmesini sürdürerek dünyanın en büyük devletlerinden biri hâline gelmiştir. Bu yüzyılda Osmanlı tahtında II. Bayezit (1481-1512), Yavuz Sultan Selim (1512-1520), Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566), Sultan II. Selim (1566-1574), Sultan III. Murat (1574-1595) ve Sultan III. Mehmet (1595-1603) bulunmuştur. Bu yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin her bakımdan altın çağıdır. Bu yüzyılda askerî, mimarî ve kültürel alanda büyük gelişmeler yaşanmış, halkın kültür ve refah seviyesi yükselmiştir.

Kültürel gelişmeler siyasi gelişmeleri belli bir mesafeden izler. XVI. yüzyıl Osmanlı toplumunda bilim, kültür, sanat ve edebiyatta devletin büyümesiyle orantılı olarak büyük bir gelişme gözlenmiştir. Osmanlı yönetimi, bir yandan siyasi yapıyı güçlendirmeye gayret gösterirken bir yandan da bilimde ve sanatta ilerleme ve yükselme gereğini fark etmiş, bunun gerçekleşmesi için hiçbir fedakârlıktan kaçınmamıştır. Sultan ve devlet ileri gelenleri saraylarını, yabancı bilim adamları ve sanatçılara açtıkları gibi, yaptıkları seferler sonunda tanınmış bilim adamı ve sanatçıları, hatta meslek mensuplarını toplayıp İstanbul'a getirmişlerdir. Devletin bilim ve sanat adamlarına gösterdiği himayeci tutum, zenginleşen devlet yapısı ile birlikte artarak devam etmiştir.

Osmanlı sultan ve şehzadeleri bilim ve sanatın gelişimi için yönetici olarak yüklendikleri sorumlulukların yanı sıra, himaye ettikleri bazı sanat dallarında yetenekleri doğrultusunda eserler vermişlerdir. Öyle ki padişahlardan II. Bayezit (Adlî), Yavuz Selim (Selimî), Kanuni Süleyman (Muhibbî), II. Selim (Selimî), III. Murat (Muradî); şehzadelerden Cem, Korkut (Harimî), Mustafa (Muhlisî), Bayezit (Şahî) aynı zamanda tanınmış şairlerdir. Diğer Osmanlı şairlerinin şiirleriyle boy ölçüşebilecek nitelikte eserleri vardır.

Şimdi XVI. yüzyıl Osmanlı padişahlarını, kültür ve sanat hayatına katkıları açısından daha yakından tanımaya çalışalım.

II. Bayezit (Adlî)

II. Bayezit'in tahta geçişinin ilk yıllarında iç ve dış siyaset büyük ölçüde İshak Paşa ve Gedik Ahmet Paşa'nın istekleri doğrultusunda biçimlenmiştir. Devlet idaresinde Fatih döneminin kültür ve sanat politikalarına karşı oluşan tepkiler, bilhassa Avrupa'dan gelen sanatkarlar ve onların eserleriyle sınırlı kalmıştır. Cem'in 1481'de Bayezit'e yenilerek Mısır'a kaçışından Rodos Şövalyelerinin elinde ölümüne kadar (1495) geçen süre içerisinde Bayezit'in iç ve dış politikada çok ihtiyatlı davrandığı görülür. Cem'in ölümünden sonra II. Bayezit, güçlü bir donanma oluşturarak Venedik'le harbe girer (1499-1502). Fakat tam bu sırada, Uzun Hasan'dan sonra Osmanlılarla karşı karşıya gelmeyen Akkoyunlu egemenliğindeki topraklarda Safevi tehdidi baş gösterir. Şah İsmail, Bayezit döneminde 1502 ve 1507'de iki kez Osmanlı topraklarına girmiştir. Ayrıca onun Anadolu'daki taraftarlarından Şahkulu, 1511 yılında Teke yöresinde bir ayaklanmaya öncülük ederek Kütahtya beylerbeyini katletmiş ve hatta Bursa'yı tehdit etmeye başlamıştır. Veziriazam Hadım Ali Paşa'yı öldürtmüştür. Bu ayaklanmaların muhtemel sonuçlarını gören Şehzade Selim, yeniçerilerin desteğini almak suretiyle İstanbul'a girmiş ve artık yaşlanmış olan babasını tahttan indirmiştir (24 Nisan 1512).

II. Bayezit, şehzadeliğinde görev yaptığı Amasya'nın tarihsel ve kültürel birikimini çok iyi değerlendirmiştir. Orada pek çok şair ve bilginin yetişmesini ve bunların daha sonra merkezî yönetime katılımlarını sağlamıştır. Onun Amasya'daki muhitinde yetişen şairlerin başında Tacî Bey'in oğlu Cafer Çelebi (ö. 1515) ile Müeyyedzade Abdurrahman (ö.1516) gelir. Müeyyedzade, Hatemî mahlasıyla Türkçe, Farsça ve Arapça şiirler söylemesine rağmen bilgin olarak tanınır. Ayrıca başta torunu ve *Meşairü's-Şu'ara* adlı tezkirenin yazarı Âşık Çelebi (ö.1571) olmak üzere pek çok bilgin ve sanatkarın yetişmesine katkı sağlamıştır. Onun himaye ettiği kişiler arasında tarihçi ve şair Kemal Paşazade, Hafız-ı Acem, Necatî Bey (ö. 1509) ve Zatî (ö.1546) gibi önemli şairler vardır.

II. Bayezit döneminde Herat ve Tebriz başta olmak üzere İran ve Orta Asya'daki kültür merkezleri ile ilişkiler devam etmiştir. II. Bayezit ile Hüseyin Baykara'nın mektuplaştıkları bilinir. Herat, Baykara döneminde (1469-1506) şiir, musiki, hat, nakış ve ciltçilik gibi sanat dallarında ayrı bir üslubun merkezi olmuştur. Onun muhitinde yaşayan âlim ve sanatkarların kaydettikleri irtifa, diğer kültür ve sanat merkezlerindeki sanatçıların imrenecekleri bir düzeye erişmiştir. Hüseyin Baykara'nın bilhassa Molla Camî (1414-1492) ve Ali Şîr Nevayî (1441-1501) ile kurduğu münasebet, Osmanlı şairleri tarafından yönetici-sanatkar ilişkisinin güzel bir modeli olarak algılanmış ve takdim edilmiştir. Aynı zamanda bu iki usta şair; Nevayî ve Camî, kendi muhitlerini aşarak Karakoyunlu ve Akkoyunlu Türkmenlerinin himayesinde bulunan Tebriz'deki sanatkar ve devlet adamlarıyla ilişki kurdukları gibi Osmanlı devlet ricali ve şairleriyle de iyi ilişkiler içinde olmuşlardır. II. Bayezit'in Camî'ye hediyeler gönderdiği bilinmektedir. Osmanlı şairleri de Molla Camî'yi, örnek aldıkları Fars şairleri içinde anmış, Nevayî'nin gazellerine nazireler söylemişlerdir.

II. Bayezit, sadece bilgin ve şairleri himaye etmekle kalmamış, kendisi de Adlî mahlasıyla yazdığı gazellerle devrin şairleri arasında yer almıştır. Öyle ki devrin şair tezkirelerinde şairliğine yapılan vurgu, onun bilim ve sanat adamlarına gösterdiği ilginin gölgesinde kalmıştır. *Adlî Divanı*, Yavuz Bayram tarafından yayımlanmıştır (Amasya Valililiği Yayınları, Amasya 2009). *Adlî Divanı*'nda 144 Türkçe gazel, 14 Farsça gazel, 1 murabba ve az sayıda kıta, müfred ve matla vardır.

Yavuz Sultan Selim (Selimî)

Yavuz Sultan Selim, çok kısa süren hükümdarlık dönemine (1512-1520) çok önemli zaferler sıgırmıştır. Öncelikli olarak Safevi tehlikesini ortadan kaldırmak için İran'a sefer düzenlemiş ve Şah İsmail'in göçebe Türkmenler üzerindeki etkinliğini nispeten azaltmıştır. Diğer yandan Suriye üzerine yürüyerek Memlük hükümdarı Kansu Gavri'yi yenmiş ve ülkesinin doğu ve güneydoğu sınırlarını nispeten emniyetli hale getirerek ticaret yollarını kontrol altına almıştır. Dönemin şairleri onun seferlerini destansı bir dille işleyerek Selimnameler yazmıştır.

Siyaset ve kültür alanında dedesi Fatih'in İstanbul'u dünyanın kültür merkezi haline getirmek için gösterdiği gayretlerle örtüşen politikasını benimsemiştir. Siyasal iktidarını şöretli bilgin ve sanatkârları himaye etmek suretiyle pekiştirmek için Tebriz'i ve Kahire'yi aldığında yüzlerce sanatkârı İstanbul'a göndermiştir. İstanbul'daki sanatkâr ve bilginleri himaye etmiştir. Yavuz devrindeki kültür ve bilim hayatının renkli simaları arasında Tacizade Cafer Çelebi, Müeyyedzade Abdurrahman Çelebi, Zembilli Ali Efendi ve İbni Kemal dikkati çeker.

Yavuz döneminde Anadolu sahasında yetişen şairlerin sayısında artış olduğu gibi, Osmanlı saray çevresine özellikle Safevi, Timurlu muhitlerinden katılımlar da olmuştur. Kendisi de divan oluşturacak kadar Farsça şiir söylemiştir. Farsça şiirleri Ali Nihat Tarlan tarafından Türkçeye çevrilmiştir (Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul 1946). Yavuz, Farsça şiirler yazdığı halde siyasal mücadeleye giriştiği Şah İsmail (Hatayî) ve diğer siyasi rakibi Memlük sultanı Kansu Gavri'nin Türkçe şiirler söylemiş olması ilginçtir.

Günümüze ulaşan az sayıdaki Selimî mahlaslı Türkçe şiirin Yavuz Selim'e ait olup olmadığı ise kuşkuludur. Onun, her dörtlüğünün sonunda "*Neyi ki şîve mi ki cevri mi ki nâz mı ki*" dizesini yinelediği şu mütেকerrir murabba, Ahmet Muhip Dıranaş'ın "Bahar Gökleri" başlıklı şiiri ile Melih Cevdet Anday'ın "Tohum" şiirine esin kaynağı olmuştur.

Gözlerün fitnede ebrûn ile enbâz mı ki
Dil asılmağa iver zülfine cânbâz mı ki
Bizi kahr eylediğin lutfına âgâz mı ki
Neyi ki şîve mi ki cevri mi ki nâz mı ki

Dili sayd itmede âlem bilür üstâdlığın
Key sakın âleme yayılmaya bîdâdlığın
Bilmezem sırrı nedür bilmiş iken yâdlığın
Neyi ki şîve mi ki cevri mi ki nâz mı ki

Dil nedür nesne mi var ışk odına yakmadığın
Işk zencîrine gerden mi kodun takmadığın
Beni gördükde yüzün döndürüben bakmadığın
Neyi ki şîve mi ki cevri mi ki nâz mı ki

Bu Selimî kuluna cevri revân eyledigün
Bunca sıdkın reh-i ışkında yalan eyledigün
Yüzünü gösterüben yine nihân eyledigün
Neyi ki şîve mi ki cevri mi ki nâz mı ki

Kanuni Süleyman (Muhibbî)

Kanuni devrinde Osmanlı devletinin siyasi sınırları ne kadar genişlemişse kültür coğrafyası da o denli uçlara ulaşmıştır. Sultan Süleyman, 46 yıl süren saltanatının (1520-1566)

ilk yıllarında batıya seferler düzenlemiştir. Belgrat (1521) ve Mohaç (1526) zaferlerinden sonra Safevilere karşı Irakeyn, Tebriz ve Nahcivan seferlerini düzenleyerek Bağdat, Tebriz, Doğu Anadolu, Azerbaycan ve Irak-ı Acem'i Osmanlı topraklarına katmıştır. Kanuni dönemi, sadece fetih ve zaferlerle süslenen siyasette değil, mimariden şiire kadar hemen her alanda Osmanlı'nın en görkemli zamanıdır. Fatih'ten sonraki tarihsel sürece tam da denk düşecek bir politikayı benimseyerek düzenlediği kanunnameler, kurumsallaşma sürecini tamamlayan bürokrasi ve hukuk sistemi ile çağının ihtiyaçlarını karşılayacak bir yapı oluşturmuştur.

Kanuni, Süleymaniye medreselerini kurarak Osmanlı biliminin gelişmesinde Fatih medreselerinden sonraki en önemli atılımı gerçekleştirmiştir. "Kanuni" ve "muhteşem" sıfatlarını hak edecek politikalar geliştirip uygulayan Sultan Süleyman, Muhibbî mahlasıyla yazdığı şiirler ve himaye ettiği şairlerle Osmanlı şiirini zirveye taşımıştır. II. Bayezit döneminden itibaren Osmanlı arşiv belgelerinde adlarına rastlanan şairlerin sayısı Kanuni döneminde artmıştır. Kanuni'nin sanatkârları himaye etme konusundaki tutumu, başta Sadrazam İbrahim Paşa ve Defterdar İskender Çelebi olmak üzere Kınalızade Ali, Nişancı Celalzade Mustafa Çelebi, Kazasker Kadri Efendi, Şeyhülislam Kemal Paşazade ile Şeyhülislam Ebussuud Efendi ve Kâtibî mahlasıyla şiirler söyleyen Seydi Ali Reis gibi devrin bürokrat ve devlet adamları tarafından da benimsenmiştir.

Kanuni, Osmanlı edebiyatının Zâtî ve Edirneli Nazmî'den sonra en çok gazel yazan şairidir. *Muhibbî Divanı*, Kültür Bakanlığınca yayımlanmıştır (Coşkun Ak, *Muhibbî Divanı*, Ankara 1987). Pek çok üretken şair gibi o da hayatın hemen her alanına ilişkin şiirler söylemiş, ancak çok yazdığı için zaman zaman kendini tekrarlamıştır. En ünlü şiiri şudur:

Gazel

Halk içinde mu'teber bir nesne yok devlet gibi
Olmaya devlet cihânda bir nefes sıhhat gibi

Saltanat didükleri ancak cihân gavgâsıdır
Olmaya baht u sa'âdet dünyada vahdet gibi

Ko bu ıyş u işreti çünkim fenâdur âkıbet
Yâr-ı bâkî ister isen olmaya tâ'at gibi

Olsa kumlar sağışınca ömrüne hadd ü 'aded
Gelmeye bu şişe-i çarh içre bir sâ'at gibi

Ger huzûr itmek dilersen ey Muhibbî fâriğ ol
Olmaya vahdet cihânda gûşe-i uzlet gibi

Kanuni'nin kendisinden sonra Osmanlı tahtına geçen şehzadesi II. Selim, tahta geçememiş diğer oğulları Mustafa, Cihangir ve Bayezit de şiir söylemiş hanedan mensuplarıdır. Bunlardan Şehzade Mustafa (1515-1553), Saruhan ve Amasya'da sancak beyliği yaptı. Şehzadeler arasındaki taht rekabeti yüzünden babası tarafından boğdurularak öldürüldü. Bu hazin ölüm hadisesi üzerine Osmanlı şairleri çok sayıda mersiye kaleme aldılar. Şehzade Mustafa, Osmanlı tarihinde ardından en çok mersiye yazılan kişidir. Şehzade Mustafa da maiyetinde çok sayıda şair barındıran bir yönetici olup kendisi de *Muhlisî* ya da *Mustafa* mahlasıyla şiirler söylemiştir.

Kanuni'nin en küçük oğlu olan Şehzade Cihangir (1531-1553), küçük yaştan beri zayıf ve hastalıklı bünyesi, muhtemelen de en küçük oğul olması dolayısıyla en sevdiği şehza-

desidir. Fakat taht mücadelelerinden etkilenererek genç yaşta vefat etmiştir. Cihangir de şiirle meşgul olmuş ve günümüze birkaç şiiri ulaşmıştır.

Kanuni'nin diğer oğlu Şehzade Bayezit (1525-1561) de Mustafa'nın öldürülmesinden sonra taht kavgasına karışmış ve Şehzade Selim ile Konya sahrasında girdiği savaşı kaybedip İran'a sığınmıştır. Daha sonra iki devletin anlaşması üzerine boğdurularak cenazesi Osmanlı ülkesine getirilmiş ve Sivas'ta defnedilmiştir.

Divan şiirinde şairlerin kendi psikolojik sıkıntılarını dile getirmeleri iyi karşılanmamış, onlardan daha çok belli bir senaryo çerçevesinde belirli konuların en güzel biçimde dile getirilmesi talep edilmiştir. Kişisel problemlerin dile getirildiği örnekler ise *hasb-i hâl tarzı* şiir adı verilmiştir. Bu tarz örneklerin şiir tarihimizde ağırlıklı yer tutmadığı bilinmektedir. İşte bu az sayıdaki örneklerin en dikkate değer örnekleri Cem Sultan ve Şehzade Bayezit'in eserlerinde karşımıza çıkar. Özellikle Şehzade Bayezit, bugün elimizde bulunan şiirlerinde bütünüyle kendi macerasını nakletmiştir. Bunlar, devrin estetik anlayışına göre orta seviye örnekler olarak değerlendirilse bile bir içtenliğin ürünü oldukları için lirik ve sıcak şiirlerdir.

II. Selim (Selim/Selimî)

Kanuni'nin şehzadeleri arasındaki trajik taht mücadelesinden başarıyla çıkan II. Selim döneminde (1566-1574) fetihler devam etmiş olmasına rağmen 1571 yılında Kıbrıs'ın fethi Osmanlıların son büyük askeri başarısı sayılır. II. Selim de şehzadelikten başlayarak bilim ve sanatla iç içe olmuş, daha Kütahya'da şehzade vali iken çevresine yirmi civarında sanat ve bilim adamını toplayıp onlarla meşgul olmuştur. Kendisi de *Selimî* mahlasıyla şiirler söylemiştir. Onun hemen her antolojide yer alan ve modern şairlerce de sıkça alıntılanan şu beyti çok ünlüdür.

Biz bülbül-i muhrik-dem-i gülzâr-ı firâkız
Âteş kesilir geçse sabâ gülşenimizden

(Biz ayrılığın gülbahçesinde yakıcı demler çeken bülbülüz; sabah rüzgârı gülbahçemizden geçse ateş kesilir.)

Gazel

Hâlün ile zülfün el bir eylemiş
Dilleri dâmıyla nahcîr eylemiş

Hilkaten sen bir meleksin ki Hudâ
Sûret-i insânda tasvîr eylemiş

Ân-ı vaslın halka kısmet idicek
Hicrini Hak bana takdîr eylemiş

Sanasın nakkâş-ı kudret kaşına
Nûrdan nûn tahrîr eylemiş

Ârız-ı dilberdeki hatt ey Selîm
Dûd-ı âhındur ki te'sîr eylemiş

III. Murat (Muradî)

III. Murat döneminde (1574-1594) Osmanlılar doğuda İranlılarla, Orta Avrupa'da Habsburglarla bir dizi savaş yapmışlardır. İran ve Avusturya savaşlarının getirdiği yük, Osmanlı ekonomisini büyük ölçüde sıkıntıya sokmuştur. Buna rağmen kültür ve sanat canlılığını sürdürmüştür.

III. Murat'ın şehzadesi Mehmet için 1582 yılında yapılan oldukça gösterişli sünnet düğünü, protokol konukları, eğlence hayatındaki yenilikleri, süresi ve icra edilen müzikleriyle devrin şair ve yazarlarının da dikkatini çeker. Bu düğün, Gelibolulu Ali'nin *Camî'u'l-Buhur Der-Mecâlis-i Sûr* adlı 2725 beyitli eserinde bütün ihtişamıyla anlatılır. Başka şairler ve hatta Avrupalı gezgin ve diplomatlar tarafından da bu düğün, günü gününe yakından izlenmiş ve kayıt altına alınmıştır.

III. Murat, Osmanlı padişahlarının en bilginlerinden sayılır. Şeyhülislam Mehmed Sâdeddîn Efendi, Bekâî Efendi, Şeyh Şücâ Efendi, Tiryaki Hasan Paşa gibi devrin ünlü kişileri tarafından yetiştirilmiştir. Muhibbiden sonra en çok gazel söyleyen padişaktır. *Muradî Divanı*'nda 1567 gazel vardır. Şiirlerinde genellikle *Muradî*, bazan da *Murad* mahlasını kullanmıştır. Divanı üzerine doktora tezi hazırlayan Ahmet Kırkkılıç, seçtiği şiirleri diliçi çevirileriyle birlikte *Sultan III. Murad* adlı kitabında yayımlamıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1988).

Muradî, divanındaki 1567 Türkçe gazel, Farsça söylediği 39 gazel ve *Futuhât-ı Ramazan* adlı Farsça eseriyle devrin üretken şairleri arasında yer alır. Çoğu tasavvufî nitelik arz eden bu şiirler, sade ve samimi bir dille söylenmiştir. Şiir dışında saatçiliğe ve nakkaşlığa özel ilgisinin olduğu da kaynaklarda belirtilir. III. Murat'ın bir başka yönü ise gösteri sanatlarına ve meddah hikâyelerine düşkünlüğüdür.

Gazel

Bizi sûretde gördün pâdişâyuz
Velî ma'nâda bir kemter gedâyuz

Bizi yâr ışiginde anlama yâd
Kamuya yâd u yâra âşinâyuz

Bu sûret âleminde câhilüz biz
Velikin müctebâ vü murtazâyuz

Küdûret gösterüp âlemde her dem
Velî bâtında ey dil asfiyâyuz

Murâdî nesne yok zâhir amelden
Velî âyîne-i ibret-nümâyuz

III. Mehmet

Osmanlı iktisadî hayatının ciddi sarsıntılar geçirdiği III. Mehmet dönemine (1595-1603) Celali isyanlarının yarattığı çöküntü damgasını vurmuştur. 1603 yılında Safevi hükümdarı Şah Abbas, Osmanlı devletinde yaşanan kargaşa ortamından yararlanarak Osmanlı birliklerini eski İran eyaletlerinden Anadolu'ya çekilmek zorunda bırakmıştır. XVI. yüzyılın sonunda Avrupa'nın ekonomik ve askeri etkisiyle Osmanlılar çağın gerisine düşmeye başlamıştır. Siyasi ve iktisadi alandaki durgunluk bütün kurumları olduğu gibi kültür ve sanat hayatını da olumsuz etkilemiştir. Kültür ve sanat hayatını besleyen kaynaklar eski işlevlerini nispeten ihmal etmek veya ertelemek zorunda kalmıştır. Bununla birlikte bu süreç içerisinde Osmanlı devleti, küçük veya geçici sayılabilecek birkaç istisna dışında hiçbir önemli yenilgi yaşamamıştır. Osmanlı saray çevresindeki gündelik hayat, merasim ve bayramlar tüm canlılığıyla devam etmiştir.

EDEBÎ MUHİTLER VE HAMİLER

Osmanlı padişah ve şehzadeleri geleneğe uyarak bilgin ve sanatkârları himaye etmişlerdir. Fatih döneminden itibaren Osmanlı başkentleri Bursa, Edirne ve İstanbul ile şehzadelerin görev yaptığı Konya, Amasya, Manisa, Trabzon ve Kütahya gibi şehirlerde vezir, sadrazam, defterdar gibi üst düzey yöneticilerin himayesinde edebî muhitler oluşmuştur. Ayrıca Osmanlı yöneticilerinin siyasal bir tehdit oluşturmamak koşuluyla popüler şeyh ve dervişlerle iyi ilişkiler kurdukları, vakıf tahsisleri yoluyla kendilerine bağımlı hâle getirdikleri bilinmektedir. Bu şeyhlerin yönetimindeki tekke ve zaviyeler, dinî-tasavvufî eğitimin ve mistik tecrübenin kurumsal yapılarıdır. Tasavvufun şiir diline aktarılmaya son derece elverişli sembolik dili sayesinde pek çok tekke ve dergâh, aynı zamanda sanat ve edebiyatın soluklandığı mekânlar haline gelmiştir. Bunlardan başka sınır boylarında çok hareketli bir yaşam biçimini benimseyen akıncı beylerinin mütevacı konakları da şair ve dervişlerin durağı olmuştur.

Osmanlı toplumunda kültür ve sanat hayatı, sosyal piramidin zirvesindeki padişah ve şehzadeler başta olmak üzere ekonomik ve siyasî bakımdan iktidarı elinde bulunduran yöneticiler tarafından himaye edilmekteydi. Hamilik, sanat-saltanat ilişkisinin karşılıklı memnuniyete dayanan boyutudur. Hami, Osmanlı toplumu gibi statü ve mertebelerin mutlak egemen bir hükümdar tarafından belirlendiği bir toplumda, sanatçının belli bir kültür çerçevesinde sanatını ifade edebilmesine yardımcı olan kişidir. Geniş kitlelerin okuma-yazma imkânlarına erişmediği dönemlerde sanatçılar, iktidar ve seçkin sınıfın himayesine muhtaç idi. İktidar sahipleri de sanat ve bilim adamlarının ithaflarıyla yüceltilirdi. Bu karşılıklı ilişki, her iki tarafın estetik beğeni düzeyini de belirler ve bir bakıma ortak paydada buluştururdu. Sadece Osmanlı toplumunda değil, aynı dönemde hem Doğu'da hem de Batıda hamilik sistemi belli bir gelenek içinde varlığını sürdürmüştür. Osmanlı öncesindeki Türk ve İslam devletlerinde de hamilik sistemi vardır.

Fatih'in İstanbul'u bilim ve sanat merkezi haline getirme çabası, sonraki padişahlar tarafından da kabul görmüş ve bu uygulama gelenekselleşmiştir. XVI. yüzyılın padişahları da hem kendi çevrelerindeki bilim ve sanat adamlarını koruyup gözetmişler, hem de İslam dünyasındaki önemli isimleri kendi ülkelerine getirtmişlerdir. Özellikle doğuya yönelik fetihlerinden sonra Yavuz Sultan Selim'i bu uygulamanın içinde görüyoruz. Trabzon'daki sancak beyliği yıllarından başlayarak pek çok şairi himaye etmiştir. Çıktığı seferlerde şairlerden çoğunu yanında götürür ve sefer târihini nazm etmelerini isterdi. Bunun sonucu olarak adına birçok Selimname yazılmıştır.

Bilindiği gibi Selimnameler, Yavuz Sultan Selim'in saltanatını konu edinen onun dönemindeki belli başlı olayları anlatan manzûm veya mensûr eserlerin adıdır. Bunlar, edebiyatımızda sık rastlanan gazavatname, fetihname, zafername gibi Osmanlı tarihinin eksik bıraktığı noktaları tamamlayan eserlerdir. Konuları, Sultan Selim'in Trabzon'daki valiliğinden başlayarak önce Gürcülerle sonra da babası ve kardeşleriyle olan mücâdeleleri, padişah olarak Safevi ve Memlûklülerle olan savaşlarıdır. Bu eserler, devrin sosyal, siyasî ve kültürel olaylarını anlatmaları yanında, üsluplarına gösterilen özen dolayısıyla edebî bir değer de ihtiva ederler. Bu eserler daha sonra ortaya çıkan Süleymannameler'le birlikte devletin en güçlü dönemini dile getirdikleri için baştan sona zafer ve başarıların anlatımıyla doludurlar. Bu yüzden halkın millî gururunu okşayan, orduyu savaşa teşvik eden eserlerdir. Bu yüzyıl Türk edebiyatında, Türkçe, Arapça ve Farsça olmak üzere yirmi kadar Selimname yazılmıştır. İshak Çelebi (ö.1573), Keşfi (ö.1525), İdris-i Bitlisi (ö. 1521), Kemal Paşazade (ö.1534), Celalzade Mustafa Çelebi (ö.1567), Şükrî, Sücudî, Şirî, Edayî ve Hoca Sadettin belli başlı *Selimname* şairleridir.

Sultan Selim'in kısa saltanatından sonra, Osmanlı tahtına oturan Kanuni Sultan Süleyman'ın himâyesi altında yüzlerce bilgin ve şair yaşamıştır. Bunların en ünlüleri

Gazalî mahlaslı Deli Birader, Hayalî Bey, Fethullah Ârif Çelebi, Taşlıcalı Yahya, Anadolu edebiyatında bu yüzyılın en büyük şairi sayılan ve şairler sultanı [sultanü's-şuara] diye anılan Bakî, Fevrî, Nakkaş Bâlizade Rahmî, Edayî, Sürurî, Gubarî, Lamiî Çelebi, Edirneli Nazmî, Ubeydî ve Daîdır. Padişahın çevresindeki kimi şairler *Süleymannameler* yazmışlardır. Süleymanname, Kanuni Sultan Süleyman'ın saltanatını konu edinen onun dönemindeki belli başlı olayları anlatan manzûm ve mensûr eserlere verilen addır. Süleymannamelerin kaynağı Selimnamelerdir. Bu yüzden muhteva bakımından benzerlikler gösterirler. Türk edebiyatında bu çerçevede ele alınabilecek elli civarında eser vardır. Ferdî (ö.1525), Şemsî Ahmet (ö.1580), Nevî (ö.1599), Hadidî (ö.1559) ve Gubarî (ö.1566) başlıca Süleymanname yazan kişilerdir.

Bütün bu gelişmeler sonucu sahip olduğu olağanüstü imkânlar sayesinde zaten her dönemde bilim ve sanat merkezi olan İstanbul, kısa sürede bu defa İslam medeniyetinin en önemli merkezlerinden biri haline geldi. Özellikle şiir ve edebiyat bu gelişmeler içinde daha da ön plana çıktı. Çünkü padişahlardan başlayarak bütün devlet büyükleri, şiire ve edebiyata büyük rağbet göstermekteydiler. Böylece İstanbul'da başta saray olmak üzere devlet adamlarının konakları, şair, yazar ve ilim adamlarının toplandığı birer merkez oldu. Devlet yöneticileri kendileri de ilim ve sanatla uğraştıkları için bilim ve sanat adamlarını önceki dönemlere göre daha fazla korudular. İstanbul'da ortaya çıkan bu yapı, değişik görünümlerle taşraya doğru yayıldı ve devletin her tarafında önemli kültür merkezleri oluştu.

İstanbul'un sanat ve edebiyatın merkezi hâline gelmesinde pâdişahların yanında devlet büyüklerinin de katkıları olmuştur. Şiir ve sanatla ilgili olmayanlar bile toplantılar düzenlemiş ve sanatkârları koruma yarışına katılmışlardır. Bunların içinde Sultan Bayezit ve Yavuz Sultan Selim devri kazaskerlerinden Müeyyedzade Abdurrahman (ö.1516), Taczade Cafer Çelebi (ö.1515); Kanuni Sultan Süleyman'ın sadrazamlarından Remzî mahlasıyla şiirler de yazan Pir Mehmed Paşa (ö.1532), İbrahim Paşa (ö.1536), şairleri fazla sevmeyen halde yine de onlardan yardımlarını esirgemeyen Rüstem Paşa (ö.1561), şeyhülislam ve büyük ilim adamı Kemâl Paşazade, kazasker Kadrî Çelebi, defterdar İskender Çelebi (ö.1535), nişancı Celalzade Mustafa Çelebi (ö.1567) ve Katibî mahlasıyla şiirleri de olan kapudân-ı deryâ (=kaptanı derya) Seydî Ali Reis (ö.1563) konaklarında sık sık toplantılar düzenleyen; şairleri, musikî ustalarını çevrelerinde toplayan devlet büyükleridir. Burarlarda kümeleşen sanatkârlar hem büyüklerin teşvik ve yardımlarını görmüşler, hem de yüzyıl edebiyatının ve kültürünün gelişmesinde yararlı olmuşlardır. İstanbul dışında ise, özellikle şehzadelerin çıktıkları sancak merkezlerindeki şehzade sarayları, İstanbul'dakilerden daha küçük çapta da olsa birer ilim, sanat ve edebiyat çevresi oluşturmuştur. Bunun sonucu olarak XVI. yüzyılda, Sultan II. Bayezit'in şehzadesi Abdullah, Kanuni'nin şehzadeleri Bayezit ve Selim'in sancakbeyliklerinde Konya; Şehzade II. Bayezit, onun oğlu Şehzade Ahmet, Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu Mustafa'nın sancakbeyliklerinde Amasya; Sultan Bayezit'in şehzadeleri Korkut ve Mahmud; şehzade Süleyman (Kanuni) ve oğulları Şehzade Mehmed, Şehzade (II.) Selim, Sultan Selim'in şehzadesi Sultan III. Murat devirlerinde Manisa; Yavuz Sultan Selim'in şehzadeliğinde Trabzon ve Kanuni'nin şehzadeleri Sultan Bayezit ve Sultan II. Selim'in sancakbeyliklerinde Kütahya, Anadolu'da birer ilim sanat ve edebiyat merkezi hâline gelmiştir.

Rumeli coğrafyasında edebî muhitler büyük ölçüde akıncı beylerinin himayesinde gelişmiştir. Bir askerî tabir olan akıncılık, Osmanlı hafif süvari birliklerine verilen isimdir. Akıncılar, özellikle Rumeli'de serhat boylarına yakın yerlerde otururlar ve düşman topraklarına akınlar yaparlardı. Geçimleri, düşmandan aldıkları ganimetle sağlanırdı. Akıncı kumandanlarını devlet tayin etmekle birlikte bu görevler hemen daima meşhur akıncı ailelerine verilmişti. Akıncı aileleri olan Mihaloğulları, Turhanlılar, Yahyalılar ve Malakoçoğulları birer yönetici olarak çevrelerinde daha çok şair olmak üzere çeşitli sanatçı-

ları bulundurmaya özen göstermişler, böylece akıncılık aynı zamanda kültür ve sanatı besleyen önemli bir kaynak özelliği kazanmıştır. Sözü edilen bu akıncı beylerinin İstanbul modeline göre tertip edilmiş bir başkentleri bulunmaktaydı. Nitekim Evrenosoğulları Vardar Yenicesi'ni, Mihaloğulları Plevne'yi, Turhanlılar ise Mora'yı kendileri için merkez seçmişlerdi. Beyler, akınlarda elde ettikleri ganimeti akıncı gaziler arasında paylaştırdıktan sonra önemli bir kısmını da bir nevi kültürel alt yapı olarak yatırıma dönüştürmekte, bilime ve sanata destek olacak iş ve kişilere de pay ayırmakta idiler. Bu bakımdan Evrenosoğulları'nın merkezi olan Vardar Yenicesi dikkate değer bir örnek olarak karşımızda durmaktadır.

Osmanlı bilim ve sanatının gelişmesinde hamilik [patronaj] geleneğinin katkılarını araştırınız.

SIRA SİZDE

DİVAN ŞAİRLERİ

Türk şiiri XVI. yüzyıla gelinceye kadar üç yüz yıllık bir deneme, uygulama ve gelişme süresinden geçmiştir. Osmanlı Devletinin gelişmesi ve güçlenmesiyle şiirdeki gelişme daha da hızlanmıştır. Bu yüzyılda İran şairlerinin etkileri sürmekle birlikte artık Fuzulî, Hayalî Bey, Bakî gibi şiire yön veren ve Türk şairlerince örnek alınacak şiir ustaları yetişmiştir. Bu yüzyıl şiiri, aruzun kullanılışındaki ustalık ve şiir tekniğinde erişilen mükemmellikle, dıştaki ahengiyle en parlak ve olgun devrini yaşamıştır. İrandan alınan mazmunlar dikkat ve itina ile işlenmiş, kelimeler arasında sıkı ve girift bağlantılar kurulmuş, sonuçta şiir; incelik ve derinlik kazanmıştır.

XVI. yüzyılda Osmanlı Türkçesi, klasik biçimini almış, Eski Anadolu Türkçesi özelliklerinden ayrılarak birçok Türkçe kelime yerine Arapça ve Farsçadan deyimler, kelimeler ve uzun tamlamalar kullanılmaya başlanmıştır. Buna karşın Türkçe, cümle yapısında kendini hissettirmeye devam etmiş, böylece kelimelerinin bir kısmı yabancı, ama söyleniş Türkçe olan bir şiir dili geliştirilmiştir. XVI. yüzyılda artık büyük şairlerin elinde hatasız ve ustaca kullanılan bir Türk aruzu yaratılmıştır.

Divan şiiri, kelimelerdeki bu değişimin yanında XVI. yüzyıldan itibaren giderek simgeci, kavramsal bir şiir özelliği kazandı. Bir kısmı İran ve Arap şiirinden alınan mazmunlar aslında teşbih esasına dayanan terim çiftleridir. Şairlerden biri tarafından kullanılan orijinal bir imaj, sürekli tekrarlanarak mazmunlaşmaktadır. Tekrar yoluyla da bunlar itibari bir nitelik kazanmaktadırlar. Divan şairi sevgilinin kirpiğini oka benzetirken onu ok sanmıyordu. Buradaki kirpik kelimesiyle onun gösterdiği kavram arasında keyfi olmayan bir benzerlik vardır. Aslında öğretici mesneviler bir yana bırakılacak olursa divan şiirinde kaside, gazel, musammat gibi türlerde sınırlı bir söz dağarcığı vardır. XVI. yüzyılın ikinci yarısına kadar bu sözlüğün büyük çoğunluğu Türkçedir. Bundan sonra oran, şairine göre değişir. Üslup açısından da artık Şeyhî ve Ahmet Paşa tarafından temelleri atılan klasik üslup yüzyıla damgasını vuracaktır. Bu yüzyılda da folklorik üslup olarak tanımladığımız sade, açık ve kolay anlaşılır metinler yazılmaya devam edilmişse de bunların oranında önceki dönemlere göre ciddi azalmalar vardır.

İlmin, sanatın, şiir ve edebiyatın gelişmesini hazırlayan böyle uygun bir zeminde, büyük bilim adamları, büyük sanatçılar, büyük şairler ve büyük nesir ustaları yetişmiştir. Bu yüzyılda şair sayısında büyük artışla karşılaşılmasına rağmen asra damgasını vuran şiir ustaları Bakî (1526-1600), Fuzulî (ö. 1556) ve Hayalî (ö.1557)'dir. Azeri edebiyatı çerçevesinde Nesimî, Habibî ve Hatayî çizgisinin doruk noktası olan Fuzulî, üç dilde yazdığı divanları, mesnevileri ve mensur eserleri ile Türkçe'nin sadece bu yüzyılda değil bütün dönemler içinde en büyük şairlerinden biridir. Yaşadığı coğrafya, Türk kültür ve sanatının Herat, Tebriz, İstanbul hattındaki gelişim çizgisinin ortasında yer aldığı için dili itibariyle her iki tarafa da anlaşılabilir gelen şair, büyük ustalığı yanında bu özelliği sayesinde de

Türkçenin en çok okunan isimlerinden biri olmuştur. Ayrıca, özellikle şiirlerine ustalıklarla yerleştirilmiş olan anlam katları da onu farklı okuyucu kitlelerinin çok sevmesini sağladı. Divanının Türkçenin en çok basılan ve en çok istinsah edilen örneği olması bunun kanıtıdır. Yine bu özelliği yüzünden o, her devirde bütün şairlerin etkilendiği ve mutlaka bir şeyler aldığı tükenmez bir şiir hazinesidir. Fuzulî, bütün nazım şekillerinde olduğu kadar kaside ve gazellerinde de eşsiz bir şairdir.

Yüzyılın başında, Sultan II. Bayezit devrinde İstanbul'a gelen Zatî, yeterli öğrenimi de olmadığı hâlde, yeteneği sayesinde 30-40 yıl boyunca bütün şairlerin hocası, yol göstericisi olmuştur. Yüzyılın ortalarına doğru kendini kabûl ettiren Hayalî Bey, Kanuni Sultan Süleyman'ın en gözde şairlerindendir. Hayalî Bey'den söz açılmışken yetiştiği Rumeli coğrafyasından, özellikle de doğduğu Vardar Yenicesi'nden bahsetmek yerinde olacaktır. Rumeli duyuş tarzının Osmanlı şiiri içinde belirginleşmesinde Yeniceî şairlerin katkısı gözardı edilemez. Yeniceî şairlerin başında Usulî (ö.1538) gelir. Rumeli'de Gülşenîliğin temsilcisi ve Nesimî'nin takipçisi olarak muhitinin beklentilerine uygun bir dille şiirler söylemiştir. Yaşadığı muhitin güzelliklerini anlattığı şehrengizi, ara sıra hece ölçüsünü de kullanarak yazdığı şiirleri onun yerlilik arzusunun yansıtmaktadır. Nesimî'nin gazellerindeki lirizm ile Yunus'un şiirlerindeki sadeliği Rumeli duyarlığında birleştirip bir divan oluşturacak kadar şiir söylemiştir. *Usulî Divanı* yayımlanmıştır.

XVI. yüzyıl Rumeli coğrafyasında yalın kat bir tasavvuf anlayışının olmadığı bilinmektedir. Bunun doğal sonucu olarak farklı mistik eğilimlerin temsilcileri ve takipçileri aynı muhitte yetişmişlerdir. Bunlardan biri de ünlü Mevlevî şeyhi Yusuf-ı Sineçâk'ın kardeşi Hayretî'dir (ö.1535). Caferî mezhebine mensubiyeti, Kalenderîlerin hayat tarzlarına yakın duruşu ve hatta benimsediğini gösteren beyitlerinden ötürü Safevî-Osmanlı mücadelesiyle ayrılan Şîî-Sünnî anlayışın Sünnî taraftarlarınca yeteri kadar güvenilmeyen bir şair olmuştur. Bu güvensizlik ortamını hemşerisi Hayalî de Hayretî'nin aleyhine kullanmıştır.

Yeniceî şairlerden biri de şiirlerine nazire mecmualarında rastlanan Âgehî'dir (ö. 1557). Bir süre donanmada Piyale Paşa'nın hizmetinde çalıştıktan sonra müderrislik ve kadılık yapmıştır. Özellikle denizcilik ve gemicilik terimleriyle ördüğü orijinal kasidesi, çok tanınmış ve devrinden başlayarak *tanzir* ve *tahmis* edilmiştir.

Vardar Yeniceî, hatta coğrafyayı biraz genişleterek söylersek Rumelili şairler, konularını işlerken yapılan benzetmelerde, kullanılan mecazlarda çevrenin ve yerli unsurların şiire girmesine daha çok özen göstermişlerdir. Bu özellikler de XVI. yüzyıl şiirine daha yerli bir nitelik kazandırmıştır. Şüphesiz bütün coğrafyaya yayılan bu özellik, yukarıda, çerçevesi çizilen yöre şairlerinde; dilde sadelik ve doğallık, çevre ile ilgili tasvirler şeklinde daha çok yer almıştır. Bunda sınırlarda yerleşmiş akıncı beylerinin ve akıncılık geleneğinin biçimlendirdiği anlayışın etkisi vardır. Akıncı muhitlerinde yetişen şairler, savaş gidecek gazilerin beklentilerine uygun, dervişçe ve daha sade söyleyişi tercih etmişlerdir. Akıncılığın XVII. yüzyıldan itibaren etkinliğinin azalmaya yüz tutmasıyla Rumeli'de şair sayısının azalması da bu kurumun nasıl bir sanat patronajlığı yaptığının açık göstergesidir. Bu yüzdendir ki Rumeli'ye has bu yeni koruyucular; yani akıncı beyleri etrafında çok sayıda bilim adamı, mutasavvıf, şair ve aydın toplanmıştır. Yenice'de böyle bir ortam içinde yetiştikten sonra İstanbul'a gelip sarayın dikkatini çeken Hayalî de gazel şairi olarak dikkat çekmiştir. Gazellerinde tasavvufi aşkı işlemiştir. Külfetsiz söyleyişi, rindliği ve derinliğiyle, Bakî yetişip devrin şiirine hâkim oluncaya kadar Osmanlı şiirinin en büyük şairi sayılmıştır.

Yüzyılın son kırk yılında ise şiir tahtına Bakî oturmuş ve tartışmasız devrin *sultanü's-suarası* olarak hükmünü sürdürmüştür. Anadolu sahasının en büyük şairi sayılan Bakî, hem kaside, hem de gazelde üstattır. Kasidelerinde canlı tabiat manzaraları görülür; bu şiirlerde muhteşem bir ahenk ve ihtişam vardır. Ama Bakî asıl ününü gazelleriyle yapmıştır.

Gazelleri rind bir eda ile dünya aşkını anlatan, şiir tekniği sağlam, itina ile işlenmiş örneklerdir. Bakî neşesi, coşkunluğu ve rindliğiyle Nedim'i hazırlayan şairdir.

Bu büyük isimlerin etkisi altında gelişen XVI. yüzyıl şiirinde kaside ve gazelde başlıca şu şairleri görüyoruz. Yavuz Sultan Selim'in Trabzon'dayken musahibi ve hocası olan Halimî (ö.1517), aynı yıllarda yaşayan Ahî Benli Hasan (ö.1517), Nacak Fâzıl diye anılan Nihanî (ö.1519), Bihiştî Sinan Çelebi (ö.1520), Tali'î Mehmed Çelebi (ö.1516) yüzyılın başında yani I. Selim devrinde yaşamış şairlerdir. Hayalî Abdülvehhab Çelebi (ö.1523) de Yavuz Sultan Selim'in maiyetinde bulunmuş şairlerdendir. Trabzon'dan beri Sultan Selim'in hizmetinde olan Revanî (ö.1523) de devrinin büyük şairlerinden sayılmıştır. Gazelleri hep şarap, meyhane ve rintlik üzerinedir. Sücûdî'nin de Revanî gibi rindâne ve şaraptan söz eden gazelleri vardır. Figanî (ö.1532), Kanuni devrinin usta şairlerindendir. Hem kaside, hem gazel söylemiştir. Şehzade Mustafa ve Sadrazam İbrahim Paşa için söylediği kasideleriyle tanınmıştır. Kanuni devri şeyhülislamlarından, ilim adamı ve tarihçi olarak büyük ün sahibi Kemal Paşazade Şemsettin Ahmet (ö.1534) şiirle de uğraşan, mesnevi yazan çok ünlü bir kişidir. Divanı vardır. Bu devir şairlerinden Yusuf-ı Sineçâk'ın kardeşi Hayretî (ö.1534), hacimli bir divanın sahibidir. Hem tasavvufi hem de dünya aşkını işlediği gazelleriyle tanınmıştır. Devrin bir başka şairi, Fatih devrinde Kanuni Sultan Süleyman devri başlarına kadar yaşayan Sagarî Kazzâz Ali de hem gazelleri hem de mûsiki bilgisiyle tanınmıştır. Devrin, zarif, hoş sohbet ve nüktedan şairlerinden İshak Çelebi (ö.1536), üç dilde şiir söylemiştir. Nihalî Cafer Çelebi (ö.1542) zeki, latifeci ve nüktedan bir insandı. Ama çok kez latifeleri hicve dönüştüğünden bir yerde duramamıştır. Yüzyılın ilk yarısında Zatî (ö.1546), doğuştan getirdiği şiir yeteneğiyle bütün şairlerin hocası, ustası olmuştur.

Edirneli Nazmî (ö.1554) ise Türk edebiyatında en çok gazel yazan şairdir. Bütün nazım şekilleri, edebî sanatlar ve aruz kalıplarına örnek vermek maksadıyla sayısız şiir yazmıştır. Kendinin de dediği gibi 7777 gazeli vardır. Ama estetik bakımdan değerlendirildiğinde bunların çok değerli oldukları söylenemez (Köksal 2001). Sultan II. Selim devri başında ölen Bursalı Rahmî (ö.1567), tezkirecilerin çok övdükleri bir şairdir. Ahenkli bir anlatımı, parlak hayalleri vardır. Bursalı bir başka şair Celilî (ö.1569) de Rahmî gibi gazelleri ve mesnevileriyle tanınmış şairlerdendir. Divanı ve Gül-i Sad-berg'i vardır. Devrinin tanınmış bilginlerinden Fevrî (ö.1570-71), ilmî eserleri yanında kaside ve gazelleriyle de tanınmış bir şairdir. Devrinde daha çok mesnevileriyle ün yapmış olan hamse sahibi Yahya Bey (ö.1582)'in 34 kaside ve 515 gazelinin bulunduğu büyük bir Divanı vardır. İlmî eserleri yanında şiir de söyleyen Nevî (ö.1599), Bakî ve Hayalî'den sonra Anadolu'da yüzyılın büyük şairi sayılmıştır. Dili pürüzsüz, şiir tekniği mükemmeldir: Sadelik içinde canlı tasvirleri ve parlak hayalleri vardır. 50 kaside ve 559 gazel söylemiş ve devrinde çok beğenilmiştir. Gelibolulu Mustafa Âlî (ö.1600), değişik konularda pek çok eserin sahibi ve özellikle iyi bir tarih yazarıdır. Bunun yanında, çok kaside ve gazel söylemiş, bunları dört Türkçe ve bir Farsça divanda toplamıştır. Âlî, çağdaşı Nazmî, Muhibbî ve Zatî'nin ardından Türkçe'nin en çok şiir söyleyen dördüncü şairidir. Yüzyılın son büyük şair Bağdatlı Ruhî (ö.1606), sade bir dille, süsten ve sanat gösterisinden uzak gazeller yazmış olmasına rağmen terakib-bendi ile tanınır.

Divan şiiri geleneği içinde kültür ve eğitim seviyesi yüksek çevrelerin dışında divan estetiğine uygun şiirler söyleyen ümmî şairler de yetişmiştir. Ümmiliği mahlas olarak kullanan Ümmî Sinan (ö.1551-52) gibi şairlerin dışında Cemilî, Rayî, Talibî, Siyabî, Enverî (ö. 1547), Meşrebî (ö. 1554-55), Bidarî (ö. 1560-61) ve Valihî klasik şiirin estetik ölçülerine uygun şiirler söylemişlerdir (Kurnaz 1993:367-391). Diyarbakırlı Cemilî, Hufî, Enverî gibi okuma-yazma bilmeyen kişilerin gazeller söylemesinde bir öğretim ve intikal sistemi olarak meşk geleneğinin ve nazireciliğin etkisi vardır.

Edebiyatımızın şüara tezkireleri gibi önemli kaynaklarından olan nazire mecmuaları, şairlerin birbirlerine söyledikleri nazireleri toplayan kitaplardır. Şairler arasındaki karşılıklı tesirleri, mana ve hayal alışverişlerini, hangi şairlerin hangi devirlerde ve kimler tarafından beğenilip tutulduğunu ve örnek alındığını bu eserlerden anlamak mümkündür. Ayrıca tanınmış bir şiirin asıl kaynağının hangi şaire ait olduğu, beğenilen mazmunların ve hayallerin nerelerden geldiği yine bu eserlerde bulunabilir. Bunun yanında nazire mecmuaları, tezkirelerde bulunmayan pek çok şairi ve şiirlerini unutulmaktan kurtardıkları için de önemli eserlerdir.

XV. yüzyılda, 1436 yılında Ömer b. Mezîd tarafından toplanmış ilk nazire mecmuasından (Mecmuatü'n-Nezair) sonra edebiyatımızın tanınmış nazire mecmuaları XVI. yüzyılın ürünüdür. Bu yüzyılın ilk mecmuası Eğridirli Hacı Kemal tarafından 1512 yılında düzenlenen *Cami'ün-Nezair* adındaki hacimli eserdir. Hacı Kemal, eserinde 266 şaire ait 3170 şiir toplamıştır. İkinci nazire mecmuası, Edirneli Nazmî'nin 1523 yılında topladığı *Mecma'ü'n-Nezair*'dir. Nazmî, eserinde 243 şaire ait 3356 nazireyi toplamış ve hemen her gazele söylenmiş nazirelerin sonuna bir de kendi naziresini eklemiştir Pervâne b. Abdullah'ın, 1560 yılında meydana getirdiği *Mecmu'a-i Nezair* adındaki eserinde 525 şairin 7360 naziresi vardır. Nazire mecmuası tertip etme geleneği Budinli Hisalî'nin *Metaliü'n-Nezair* (y. 1652)'i ve derleyeni bilinmeyen nazire mecmuaları ile geçen asrın başına kadar devam etmiştir (Köksal 2006).

Nazire mecmuaları aynı zamanda biyografi tarihinin de ilk örnekleri arasında sayılır. Bu mecmuaları düzenleyen kişiler, şiirine yer verdikleri şairlerin mevki ve meslekleri hakkında kayıtlar düşerler. Bugün biz bu bilgilerle, hayatı hakkında hiçbir kaynaktan adı geçmeyen bazı şairlerle ilgili az da olsa bilgi elde ediyoruz. Kısacası bu eserler, biyografisi karanlıkta kalmış şairleri ve onların eserlerini ortaya çıkarmaları bakımından ayrı bir önem taşırlar.

Nazire mecmuaları yanında, pek çok şiir meraklısının sevdikleri şairlerin şiirlerini topladıkları mecmualar da, divanı olmayan birçok şairin şiirlerini bir araya getirmeleri ve kaybolmaktan kurtarmaları bakımından önemli eserlerdir. Ayrıca bu mecmualardan hangi şairin, hangi devirde ve çevrede sevildiği ve okunduğunu anlamak da mümkündür.

Yazıdan çok, sözün dolaşımında olduğu bir gelenekte nazirecilik daha fazla önem kazanmaktadır. Çünkü nazire söyleyen bir şair, ezberinde çokça şiir bulundurmak, ustalığını kanıtlamak için kullanılagelen müşterek mazmunların yanı sıra, daha önce kullanılmamış orijinal mazmunlar bulmak, el değmemiş manaları nazma çekmek zorundadır. Böylece şiir daha geniş kesimlere intikal etmekte ve merkezle kenar arasında söze dayalı bir bağ kurulmaktadır. Osmanlı şiirinin yerli bir havaya bürünmesinde bu bağın da etkisi vardır.

Osmanlı şiirindeki yerlilik eğiliminin göstergelerinden biri de divan tertip eden şairlerin hece ölçüsüyle şiir söylemeleridir. XVI. yüzyıl şairlerinden Meali, Usulî, Zaifi, Âşık Çelebi, Fevrî ve Muradî mahlasıyla şiirler söyleyen Sultan III. Murat bazı şiirlerinde hece ölçüsünü tercih etmişlerdir. Hece ölçüsünün yanı sıra halk şiirinde kullanılan nazım biçimlerini de kullanmışlardır. Bunda özellikle tekke-tasavvuf muhitleri ile eğlence meclisleri gibi çeşitli icra ortamlarında şiirlerin bestelenmek suretiyle dolaşıma girmesinin de etkisi vardır. Çünkü divan şairleri, şiirle musikinin iç içe olduğu bir atmosferin havasını teneffüs etmişlerdir. Şairlerin, bestelenmek üzere yazdıkları şiirlerinin musiki meclislerde okunduğuna, en azından okunmasını istediklerine dair bazı ipuçlarına gazellerin makta beyitlerinde rastlanmaktadır.

Özet

XVI. yüzyıl Osmanlı padişahlarının kültür ve sanat hayatının gelişmesindeki yerini belirleyebilmek,

XVI. yüzyılda Türk edebiyatı Osmanlı Devleti, Safevi Devleti ve Babür'ün kurduğu Türk-Hint İmparatorluğunun egemenliğindeki çok geniş coğrafyada varlığını sürdürür. Osmanlı padişahlarından II. Bayezit, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman, Sultan II. Selim ve Sultan III. Murat; Safevi devletinin kurucusu Şah İsmail ve Türk-Hint İmparatorluğunun kurucusu Babür Şah, sadece bilim ve sanat adamlarını himaye etmekle kalmazlar, kendileri de eserleriyle dönemin şairleri arasında seçkin yer edinirler. Siyasal mücadelelere rağmen Osmanlı coğrafyasının dışındaki Herat ve Tebriz başta olmak üzere İran ve Orta Asya'daki merkezlerle kültürel alışveriş devam eder.

Fatih Sultan Mehmet zamanında bir bilim ve sanat merkezi haline gelen İstanbul, XVI. yüzyılın padişah ve diğer yöneticilerin katkısıyla bu konumunu pekiştirir. Kanuni döneminden itibaren diğer sanat dallarında olduğu gibi edebiyatta da gelenek tam anlamıyla oturur. Osmanlı sultan ve şehzadeleri bilim ve sanatın gelişimi için yönetici olarak yüklendikleri sorumlulukların yanı sıra himaye ettikleri bazı sanat dallarında yetenekleri doğrultusunda eser üretirler. Öyle ki padişahlardan II. Bayezit (Adli), Yavuz Selim (Selimi), Kanuni Süleyman (Muhibbi), II. Selim (Selimi), III. Murat (Muradi); şehzadelerden Cem, Korkut (Harimi), Mustafa (Muhlisi), Bayezit (Şahi) aynı zamanda, tanınmış şairlerdir. Diğer Osmanlı şairlerinin şiirleriyle boy ölçüşebilecek nitelikte ürünler ortaya koyarlar.

XVI. yüzyıl Osmanlı kültür merkezlerini ve edebiyat muhitlerini tanımak,

İstanbul başta olmak üzere Osmanlı Devletinin eski başkentleri Bursa ve Edirne, şehzadelerin görev yaptıkları Konya, Amasya, Manisa, Trabzon ve Kütahya'da edebiyat muhitleri oluşur. XVI. yüzyılda Sultan II. Bayezit'in şehzadesi Abdullah, Kanuni'nin şehzadeleri Bayezit ve Selim'in sancakbeyliklerinde Konya; Şehzade II. Bayezit, onun oğlu Şehzade Ahmet, Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu Mustafa'nın sancakbeyliklerinde Amasya; Sultan Bayezit'in şehzadeleri Korkut ve Mahmud; şehzade Süleyman (Kanuni) ve oğulları Şehzade Mehmet, Şehzade (II.) Selim, Sultan Selim'in şehzadesi Sultan III. Murad devirlerinde Manisa; Yavuz Sultan Selim'in şehzadeliğinde Trabzon

ve Kanuni'nin şehzadeleri Sultan Bayezit ve Sultan II. Selim'in sancakbeyliklerinde Kütahya, Anadolu'da birer ilim sanat ve edebiyat merkezi hâline gelir.

Sultan Bayezit ve Yavuz Sultan Selim devri kazaskerlerinden Müeyyedzade Abdurrahman, Taczade Cafer Çelebi; Kanuni Sultan Süleyman'ın sadrazamlarından Remzî mahlasıyla şiirler de yazan Pir Mehmed Paşa, İbrahim Paşa, şairleri fazla sevmediği hâlde yine de onlardan yardımlarını esirgemeyen Rüstem Paşa, şeyhülislam ve büyük ilim adamı Kemal Paşazade, kazasker Kadri Çelebi, defterdar İskender Çelebi, nişancı Celalzade Mustafa Çelebi ve Kâtibî mahlasıyla şiirleri de olan kapudân-ı deryâ Seydi Ali Reis konaklarında sık sık toplantılar düzenleyen, şairleri, musiki ustalarını çevrelerinde toplayan devlet büyükleridir. Buralarda kümeleşen sanatkarlar hem büyüklerin teşvik ve yardımlarını görmüşler, hem de yüzyıl edebiyatının ve kültürünün gelişmesinde yararlı olmuşlardır.

Bu merkezlerde çok sayıda şair yetişir. Yavuz Sultan Selim adına Selimnâme, Kanuni Sultan Süleyman adına Süleymannâme yazılır. Başlıca Selimnâme yazan şairler şunlardır: İshak Çelebi (ö.1573), Keşfi (ö.1525), İdris-i Bitlisi (ö.1521), Kemal Paşazade (ö.1534), Celalzade Mustafa Çelebi (ö.1567), Şükrî, Sücudî, Şirî, Edayî ve Hoca Sadettin. Selimnâme, Süleymannâmenin yazılmasında esin kaynağı ve örnek olur. Bu yüzden muhteva bakımından benzerlikler gösterirler. Türk edebiyatında elli civarında Süleymannâme yazılır. Ferdî (ö.1525), Şemsî Ahmet (ö.1580), Nevî (ö.1599), Hadidî (ö.1559) ve Gubarî (ö.1566) başlıca Süleymannâme yazan kişilerdir.

Rumeli coğrafyasında ise edebî muhitler büyük ölçüde akıncı beylerinin himayesinde gelişir. Akıncı aileleri olan Mihaloğulları, Turhanlılar, Yahyalılar ve Malkoçoğulları birer yönetici olarak çevrelerinde daha çok şair olmak üzere çeşitli sanatçıları bulundurmaya özen gösterirler. Bu akıncı beylerinin İstanbul modeline göre tasarlanmış birer başkentleri vardı. Nitekim Evrenosoğulları Vardar Yenicesi'ni, Mihaloğulları Plevne'yi, Turhanlılar ise Mora'yı kendileri için merkez seçmişlerdir. Rumeli coğrafyasındaki bu merkezlerde yetişen Hayalî, Usulî, Hayretî, Âgehî, Taşlıcalı Yahya ve Üsküplü İshak Çelebi gibi şairler Osmanlı şiir diline sadelik ve doğallığı, söyleyiş rahatlığını katmışlardır.

XVI. yüzyıl Osmanlı edebiyatında görülen eğilimleri ve başlıca temsilcilerini tanıyıp değerlendirmeler yapabilmek.

Osmanlı kültür merkezlerinde XVI. yüzyıl boyunca usta şairler ve büyük nesir yazarları yetişir. Şair sayısında büyük artışla karşılaşılmasına rağmen asra damgasını vuran şiir ustaları Bakî, Fuzulî ve Hayalî'dir. Başta Bakî olmak üzere pek çok şairi yetiştiren Zâtî, Edirneli Nazmî, Muhibbî mahlasıyla şiirler söyleyen Kanuni ve hemen her türde eser yazmış Gelibolulu Mustafa Âlî dönemin en üretken gazel şairleridir. Mustafa Ali şiirlerini dört Türkçe ve bir Farsça divanda toplamıştır. Divanlarına *Varidatü'l-Anîka* ve *Layihatü'l-Hakika* gibi özel adlar vermiştir.

XVI. yüzyıl şiirinde kaside ve gazelde başlıca şu şairleri görüyoruz. Halimî, Ahî Benli Hasan, Nihanî, Bihiştî Sinân Çelebi, Tâlî'î Mehmed Çelebi yüzyılın başında yani I. Selimdevrinde yaşamış şairlerdir. Hayalî Abdülvehhâb Çelebi ve Trabzon'dan beri Sultan Selim'in hizmetinde olan Revanî de devrin büyük şairlerindendir. Kanuni'nin uzun ve istikrarlı yönetiminde pek çok usta şair yetişir. Kanuni devri şeyhülislamlarından, ilim adamı ve tarihçi olarak büyük ün sahibi Kemal Paşazade Şemsaddin Ahmet, şiirle de uğraşan, mesnevi yazan çok ünlü bir kişidir. Devrin bir başka şairi, Fatih devrinden Kanuni Sultan Süleyman devri başlarına kadar yaşayan Sagari Kazzâz Ali de hem gazelleri hem de mûsiki bilgisiyle tanınmıştır. Nihali Cafer Çelebi de zeki, latifeci ve nüktedan bir şairdir. Sultan II. Selim devri başında ölen Bursalı Rahmî, tezkirecilerin çok övdükleri bir şairdir. Ahenkli bir anlatımı, parlak hayalleri vardır. Bursalı bir başka şair Celilî de Rahmî gibi gazelleri ve mesnevileriyle tanınmış şairlerdendir. Devrinin tanınmış bilginlerinden Fevrî, ilmi eserleri yanında kaside ve gazelleriyle de tanınmış bir şairdir. İlmî eserleri yanında şiir de söyleyen Nevî; Bakî ve Hayalî'den sonra Anadolu'da yüzyılın büyük şairi sayılmıştır. Yüzyılın son büyük şairi Bağdatlı Ruhî ise daha çok terki-bendi ile tanınır.

Divan şiiri geleneği içinde kültür ve eğitim seviyesi yüksek çevrelerin dışında divan estetiğine uygun şiirler söyleyen ümmî şairler de yetişir. Ümmiliği mahlas olarak kullanan Ümmî Sinan gibi şairlerin dışında Cemilî, Rayî, Talibî, Siyabî, Enverî, Meşrebî, Bidarî ve Valihî klasik şiirin estetik ölçülerine uygun şiirler söyler.

XVI. yüzyıl şairleri arûz ölçüsünü mükemmel bir düzeyde kullanmakla birlikte hece ölçüsünü de denerler. Mealî, Usulî, Zaifî, Âşık Çelebi, Fevrî, Muradî mahlasıyla şiirler söyleyen Sultan III. Murat bazı şiirlerinde hece ölçüsünü kullanırlar.

Divan şiirinde usta-çırak ilişkisinin ve başkalarıyla boy ölçüşmenin göstergesi olan nazireler için müstakil mecmualar tertip edilir. Bu yüzyılın ilk mecmuası Eğridirli Hacı Kemal tarafından 1512 yılında düzenlenilen *Cami'ün-Nezair* adındaki hacimli eserdir. Hacı Kemâl eserinde 266 şaire ait 3170 şiiri toplamıştır. İkinci nazire mecmuası, Edirneli Nazmî'nin 1523 yılında topladığı *Mecma'ü'n-Nezair*'dir. Nazmî, eserinde 243 şaire ait 3356 nazireyi toplamış ve hemen her gazele söylenmiş nazirelerin sonuna bir de kendi naziresini eklemiştir Pervane b. Abdullah'ın, 1560 yılında meydana getirdiği *Mecmu'a-i Nezair* adındaki eserinde, 525 şairin 7360 naziresi vardır.

Kendimizi Sınavalım

- XVI. yüzyıl Osmanlı padişahlarının adları ile mahlasları aşağıda verilmiştir. Hangi seçenekte doğru eşleştirme yapılmıştır?
 - Kanuni Sultan Süleyman-Avni
 - II. Bayezit-Adli
 - Yavuz Selim-İlhamî
 - III. Murat-Farisi
 - II. Selim-Şahi
- II. Bayezit Amasya'da görev yaptığı sırada muhitinde bulunan bazı bilgin ve sanatçıları, padişah olduğunda İstanbul'a taşımış ve himaye etmiştir. Aşağıdaki seçeneklerden hangisinde bu bilginlerin adı verilmiştir?
 - Hoca Sadettin-Muhyittin Efendi
 - Karamanî Mehmed-Hoca Sadettin
 - Zembilli Ali Efendi- Müeyyездzade Abdurrahman
 - İbn-i Kemal- Seydi Ali Reis
 - Müeyyездzade Abdurrahman-Cafer Çelebi
- Konağında bilgin ve sanatçıları himaye etmesiyle ve Kâtibî mahlasıyla söylediği şiirleriyle tanınan XVI. yüzyıl Osmanlı devlet adamının adı aşağıdakilerden hangisinde doğru verilmiştir?
 - Rüstem Paşa
 - İbrahim Paşa
 - Seydi Ali Reis
 - İskender Paşa
 - Ebussuud Efendi
- Divan şiirinde **en çok** gazel söyleyen şairler aşağıdakilerden hangisidir?
 - Muhibbî-Zâtî-Edirneli Nazmî
 - Edirneli Nazmî-Halimî-Bakî
 - Adli-Zâtî-İshak Çelebi
 - Hatemî-Muhibbî-Zatî
 - Nevî-Bakî-Edirneli Nazmî
- Aşağıdaki seçeneklerin hangisi Rumelili şairlerin şiirlerinde görülen **ortak** özelliklerden biri **değildir**?
 - Sadelik
 - Yerlilik
 - Tasavvufî coşku
 - İçtenlik
 - Tarih düşürme
- Aşağıdakilerden hangisi birden fazla divan tertip ederek, **ayrı ayrı** adlandırmıştır?
 - Gelibolulu Ali
 - Nevî
 - Bakî
 - Bağdatlı Ruhî
 - Hayalî
- Aşağıdakilerden hangisi biyografi kitaplarında okumayazma **bilmediği** söylenen şairler arasında **sayılmaz**?
 - Siyabî
 - Âşık Çelebi
 - Enverî
 - Meşrebî
 - Bidârî
- Aşağıdaki divan şairlerinden hangisi hece ölçüsüyle şiirler yazmıştır?
 - Bakî
 - Ümidî
 - Nevî
 - Usulî
 - Zâtî
- Nazire mecmuası düzenleyenlerle eserleri aşağıdakilerin hangisinde **yanlış** eşleştirilmiştir?

I. Eğridirli Hacı Kemâl	Mecmu'a-i Nezair
II. Edirneli Nazmî	Mecma'ü'n-Nezair
III. Ömer b. Mezid	Mecmu'atü'n-Nezair
IV. Pervane b. Abdullah	Cami'ün-Nezâir
V. Budinli Hisalî	Metaliü'n-Nezair

 - I ve IV
 - I ve V
 - II ve III
 - II ve IV
 - III ve V
- Aşağıdaki nazire mecmualarından hangisi XVI. yüzyıldan **önce** düzenlenmiştir?
 - Cami'ün-Nezair
 - Mecma'ü'n-Nezair
 - Mecmuatü'n-Nezair
 - Mecmu'a-i Nezair
 - Metaliü'n-Nezair

Kendimizi Sınavalım Yanıt Anahtarı

1. b	Yanıtınız yanlış ise “Osmanlı Padişahları ve Şiirleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. e	Yanıtınız yanlış ise “Osmanlı Padişahları ve Şiirleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. c	Yanıtınız yanlış ise “Edebî Muhitler ve Hamiler” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. a	Yanıtınız yanlış ise “Divan Şairleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. e	Yanıtınız yanlış ise “Divan Şairleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
6. a	Yanıtınız yanlış ise “Divan Şairleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
7. b	Yanıtınız yanlış ise “Divan Şairleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
8. d	Yanıtınız yanlış ise “Divan Şairleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
9. a	Yanıtınız yanlış ise “Divan Şairleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
10. c	Yanıtınız yanlış ise “Divan Şairleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

Sıra Sizde Yanıt Anahtarı

Sıra Sizde 1

Osmanlı sultan ve şehzadeleri bilim ve sanatın gelişimi için yönetici olarak yüklendikleri sorumlulukların yanı sıra himaye ettikleri bazı sanat dallarında yetenekleri doğrultusunda eser üretirler. Öyle ki padişahlardan II. Bayezit (Adli), Yavuz Selim (Selimi), Kanuni Süleyman (Muhibbi), II. Selim (Selimi), III. Murat (Muradi); şehzadelerden Cem, Korkut (Harimi), Mustafa (Muhlisi), Bayezit (Şahi) aynı zamanda da tanınmış şairlerdir. Diğer Osmanlı şairlerinin şiirleriyle boy ölçüşebilecek nitelikte ürünler ortaya koyarlar.

Sıra Sizde 2

Hamilik, sanat-saltanat ilişkisinin karşılıklı memnuniyete dayanan boyutudur. Hami, Osmanlı toplumu gibi statü ve mertebelerin mutlak egemen bir hükümdar tarafından belirlendiği bir toplumda, sanatçının belli bir kültür çerçevesinde sanatını ifade edebilmesine yardımcı olan kişidir. Geniş kitlelerin okuma-yazma imkânlarına erişmediği dönemlerde sanatçılar, iktidar ve seçkin sınıfın himayesine muhtaç idi. İktidar sahipleri de sanat ve bilim adamlarının ithaflarıyla yüceltilirdi. Bu karşılıklı ilişki, her iki tarafın estetik beğeni düzeyini de belirler ve bir bakıma ortak paydada buluştururdu. Sadece Osmanlı toplumunda değil, aynı dönemde hem Doğu’da hem de Batı’da hamilik sistemi belli bir gelenek içinde varlığını sürdürmüştür. Osmanlı öncesindeki Türk ve İslam devletlerinde de hamilik sistemi vardır.

Sıra Sizde 3

XVI. yüzyıl Osmanlı yöneticileri ve bürokratları diğer sanat dallarıyla da yakından ilgilenmiş olmakla birlikte daha çok, şiir söyleyerek dönemin şairleri arasında seçkin yer edinmişlerdir. Klasik tarz, Baki ile zirveye ulaşmıştır. Diğer yandan Rumelili şairler, dilde sadelik ve tabiiyet, çevre ile ilgili canlı tasvirler ve tasavvufi heyecanla divan şiirine katkı sağlamışlardır. Yerlilik arzusu taşıyan şairler, günlük konuşma dilinin sıcaklığını atasözü ve deyimlerle örülü söyleyişleriyle şiire katmışlardır. Geleneğin elverdiği ölçüde farklı arayışlara giren şairler, Türk dilinin bütün imkânlarını kullanarak ahenkli bir şiir dili yaratmışlardır. Kimi şairler hece ölçüsüyle şiir söylemişlerdir. Nazirecilik yaygınlaşmış ve nazire mecmuaları düzenlenmiştir. Nazire geleneğinin doğal sonucu olarak okuryazarlığı olmayan şairler, divan şiirinin estetik kurallarına uygun şiirler söylemişlerdir.

Yararlanılan Kaynaklar

- Arslan, M. (2009). *Osmanlı Saray Düşünleri ve Şenlikleri*, İstanbul: Çamlıca Basım Yayınları.
- Çelebioğlu, Â. (1994). *Kanuni Sultan Süleyman Devri Türk Edebiyatı*, İstanbul: MEB Yayınları.
- Durmuş, T. I. (2009). *Tutsan Elini Ben Fakirin*. İstanbul: Doğan Kitap Yayıncılık.
- İnalcık, H. (2003). *Şair ve Patron-Patrimonyal Devlet ve Sanat Üzerinde Sosyolojik Bir İnceleme*. Ankara: Doğu-Batı Yayınları.
- İpekten, H. (1996). *Divan Edebiyatında Edebî Muhitler*. İstanbul: MEB Yayınları.
- İsen, M. (2009). *Varayım Gideyim Urumeline*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- İsen, M. (2010). *Tezkireden Biyografiye*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- İsen, M.-Bilkan, A. F. (1997). *Sultan Şairler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Köksal, M. F. (2006). *Sana Benzer Güzel Olmaz-Divan Şiirinde Nazire*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kurnaz, C. (1999). *Türkiye-Orta Asya Edebî İlişkileri*. Ankara: Akçağ Yay.
- Kurnaz, C. (2005). *Halk Şiiri ve Divan Şiirinin Müsterekleri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Şentürk, A. A.-Kartal, A. (2010). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Şentürk, A. A. (1998). *Yahya Beğ’in Şehzade Mustafa Mersiyesi yahut Kanuni Hicviyesi*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Türk Edebiyatı Tarihi*. (Editör: Talat Halman vd.), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.